Jean Pierre Popelier, *et al.*, “*Les exilés belges en France. Histoires oubliées 1914-1918*”

Jean-Pierre Pisetta

Traducteur : Rita Roggen

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/7586>

DOI : 10.4000/temoigner.7586

ISSN : 2506-6390

Cet article est une traduction de :

Jean Pierre Popelier, *et al.*, “*Les exilés belges en France. Histoires oubliées 1914-1918*” - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/7468> [fr]

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 2 avril 2018

Pagination : 131-132

ISBN : 978-2-930953-06-9

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Jean-Pierre Pisetta, «Jean Pierre Popelier, *et al.*, “*Les exilés belges en France. Histoires oubliées 1914-1918*”», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 126 | 2018, Online op 24 janvier 2022, geraadpleegd op 04 février 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/7586> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.7586>

Ce document a été généré automatiquement le 4 février 2022.

Tous droits réservés

Jean Pierre Popelier, et al., “*Les exilés belges en France. Histoires oubliées 1914-1918*”

Jean-Pierre Pisetta

Traduction : Rita Roggen

RÉFÉRENCE

Jean Pierre Popelier, Isabelle Kaanen-Vandenbulcke, Jacques Ganty, Patrick Loodts, Lara Loose, Jean-Philippe Préaux, Isabelle Masson-Loodts, Mélodie Brassinne, *Les exilés belges en France. Histoires oubliées 1914-1918*, Brussel: Racine, 2017, 232 p.

- 1 De recente toevloed van vluchtelingen uit het Middellandse Zeegebied in onze noordelijke contreien laat de gemiddelde sterveling niet koud. En dat is zacht uitgedrukt. Ooit echter, weliswaar in een ver verleden, ging diezelfde gemiddelde sterveling uit onze noordelijke contreien de andere richting uit. De redenen zijn niet veel anders dan de redenen waarom de vluchtelingen van vandaag hun moederland verlaten. Sommigen zullen opwerpen dat er veel verschillen zijn, maar oorlogstijd is vandaag, net als honderd jaar geleden, een bijzonder nare periode. Daarom komt het boek *Les exilés belges en France*, over vluchtelingen gedurende de Eerste Wereldoorlog, precies op tijd om de gemiddelde sterveling – en ook de gemiddelde lezer – aan te sporen om na te denken over de lessen uit het verleden. ‘*C’est avec du vieux qu’on fait du neuf*’, zong de grote Jacques Brel heel treffend. Het werk werd geschreven door een collectief van acht auteurs, die elk een hoofdstuk aanleverden. De eerste auteur is Jean-Pierre Popelier. Hij herinnert ons aan de snelle opmars van het Duitse leger, dat op 4 augustus 1914 België binnenviel en op 20 augustus Brussel al veroverde. Antwerpen, het laatste weerstandsbastion vóór de terugtrekking in het westen van het land, hield slechts stand tot 10 oktober. Wat nog restte van het Belgische leger trok zich vervolgens terug achter een demarcatielijn, die behouden zou blijven tot aan de bevrijding in november 1918. Alle wapens moesten van elders komen: uit Frankrijk,

Groot-Brittannië, de Verenigde Staten. Die situatie hield aan tot de koning en de Belgische regering in Le Havre een militair industrieel complex oprichtten, waar voornamelijk Belgen 'in ballingschap' werkten en soldaten uit de staart van het peloton. In dat complex werd vanaf de lente van 1916 tot aan de Bevrijding van 1918 het grootste deel van de wapens geproduceerd en gerepareerd die de militairen aan het front nodig hadden. Daardoor konden ze onder andere deelnemen aan de eindaanval van de geallieerden. 'Souvenez-vous de la Belgique du Dehors' (Herinner u het België in ballingschap), luiden de laatste woorden van dit eerste hoofdstuk.

- 2 Het tweede is getekend door Jacques Ganty en concentreert zich enerzijds op Louis Piret, een meestersmid in Thy-le-Château die zich inzette voor de bouw van een metaalfabriek in Bonnières-sur-Seine, waar hij met ongeveer 300 medeburgers was ondergedoken. Anderzijds lezen we het verhaal van priester Alphonse Bonjean, de pastoor van Thy-le-Château die zich zo goed en zo kwaad mogelijk inzette voor zijn parochianen in ballingschap. De metaalfabriek startte haar activiteiten in februari 1916, nam deel aan de oorlogsinspanningen en verenigde de Belgische gemeenschap van Thy-le-Château. Er werden scholen opgericht, de plaatselijke kerk werd nieuw leven ingeblazen, er kwam een vereniging voor wederzijdse hulpverlening, een meubelopslagplaats, enzovoort. Een maandblad, het *Journal des métallurgistes belges de Bonnières et environs* met pastoor Bonjean als hoofdredacteur bracht verslag uit van het leven van de 'expats' en gaf eveneens informatie over de inwoners van Thy-le-Château die in hun thuisland waren gebleven.
- 3 Het derde hoofdstuk, geschreven door Jean-Philippe Préaux, geeft details over de problemen bij de bevoorrading en de voedselbedeling voor de Belgische troepen die vier jaar lang de demarcatielijn verdedigden. De auteur brengt een duizelingwekkend verslag over de tonnen voedsel die moesten worden gevonden op Franse bodem of in landen die niet rechtstreeks waren getroffen door het conflict, en die soms moesten worden bewerkt vooraleer ze naar het front konden worden gestuurd.
- 4 Het vierde hoofdstuk, van de hand van Isabelle Kaanen-Vandenbulcke, zet de linnenkwekers in het Pays de Caux in de kijker. Het gebied langs de rivier Durdent in Seine-Inférieure (nu Seine-Maritime) kende een plattelandsvlucht, maar aan het begin van de twintigste eeuw herleefde de landbouw er dankzij de komst van West-Vlamingen uit de Westhoek die zich schitterend in de streek integreerden. Dorpsbewoners die hun vrienden of ouders hadden zien vertrekken, stelden bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog alles in het werk om bij hen te geraken en trokken naar het Pays de Caux. Als vaardige linnenkwekers maakten ze van deze streek de parel van de linnenkweek in Frankrijk.
- 5 Het vijfde hoofdstuk werd geschreven door Alain Lelièvre en legt uit hoe men erin slaagde om een Belgische, dus Fransen Nederlandstalige en vooral katholieke opvoeding te geven aan de duizenden kinderen van ballingen uit het noorden. Daarvoor werden in Normandië, maar ook in veel verder afgelegen streken van Frankrijk, talrijke 'schoolkolonies' opgericht waar de lessen werden gegeven door Belgische burgers, militairen en religieuzen. Na schooltijd werkten de kinderen mee met de boeren. Ze leverden hun bijdrage aan de oorlogsinspanningen om te vermijden dat ze in een tijd van rantsoenering zouden worden behandeld als 'nutteloze monden'.
- 6 Het zesde hoofdstuk, getekend Lara Loose en Patrick Loodts, behandelt de tyfuskoortsepidemie die zich wegens de slechte hygiënische omstandigheden in en rond Ieper verspreidde vanaf de eerste maanden van 1915. Het Britse leger vreesde dat

de ziekte de troepen zou uitdunnen en organiseerde een sanitaire deportatie van de Belgische tyfuslijders, waarover zich de Britse quakers ontfermden. Ze werden verzameld in een burgerziekenhuis in het gebouw van een oud kartuizerklooster in Neuville-sous-Montreuil, in de Pas-de-Calais. De auteurs analyseren de omstandigheden waaronder deze 'gedwongen ballingen' leefden en werden verzorgd tussen 1915 en 1919.

- 7 In het zevende hoofdstuk stelt Isabelle Masson-Loodts vast dat de 'sporen van de Belgen in ballingschap in Frankrijk in 14-18' uiterst zeldzaam zijn, terwijl ze daar toch met honderdduizenden hebben gewoond. De auteur staat stil bij een symbolisch geval van verloren sporen: het kerkhof van de Belgen van het burgerziekenhuis van Neuville-sous-Montreuil, waarvan sprake is in het vorige hoofdstuk. Meer dan 500 personen lagen er begraven. Sinds de jaren 1950 is het kerkhof een gewone weide en vandaag de dag is er geen enkel kruis meer te zien.
- 8 Mélodie Brassinne bespreekt in het laatste hoofdstuk Fransen die in de nabijheid van het front woonden en door de Duitsers naar België werden geëvacueerd. Wellicht stoorden ze hun militaire operaties – of de Duitsers wilden hun voedsel er niet aan verspillen. De auteur maakt een onderscheid tussen de 'vrijwillige' evacuatie van mensen die de Duitsers snel lieten vertrekken (vooral vrouwen en kinderen en bejaarden) en de 'gedwongen' evacuatie van mensen die toch waren gebleven, maar in de weg liepen. Alles bij elkaar werden er tussen januari 1917 en november 1917 zowat 460000 Fransen naar België geëvacueerd. De ballingen kwamen terecht in een bezet land, waar de plaatselijke bevolking onder barre omstandigheden leefde. Ze werden er begrijpelijkerwijze niet warm onthaald. Dit is dus een nuttig boek in tijden waarin we jammer genoeg worden geconfronteerd met talrijke oorlogsvluchtelingen, en niet enkel in onze westerse landen waar al een halve eeuw vrede heerst. Het wellicht fundamentele verschil tussen de situaties die in dit boek worden beschreven en de vluchtelingen van vandaag is dat deze laatsten, in tegenstelling tot de Belgen en de Fransen die in 1914-1918 in gedwongen ballingschap leefden, niet gehaast zijn om naar huis terug te keren: hun thuisland wordt vaak geteisterd door burgeroorlogen waarvan het einde niet in zicht is, of door etnische zuiveringen zoals die van de Rohingya in Birma.